

PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS IESPĒJAS UN IZAICINĀJUMI

Domātāju un darītāju simpozija

KOPSAVILKUMS UN REKOMENDĀCIJAS

Simpozija norises laiks:	2010.gada 4.jūnijs
Simpozija norises vieta:	Rīgas Latviešu biedrības nams
Simpozija dalībnieki:	Vairāk kā 80 dalībnieku, no kuriem 57% pārstāv NVO sektoru, 38% valsts pārvaldi un 4% augstākās izglītības iestādes.
Simpozija atbalstītāji:	Friedrich-Ebert-Stiftung, Sorosa fonds – Latvija, AB.LV Sabiedriskā labuma fonds, Eiropas Komisijas pārstāvniecība Latvijā, Norvēģijas vēstniecība, Sabiedrības integrācijas fonds, Valsts kanceleja, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, Latvijas Darba devēju konfederācija, Tieslietu ministrija, Sabiedriskās politikas centrs <i>Providus</i> , Latvijas Universitāte, Norvēģijas finanšu instruments un Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instruments, Rīgas Latviešu biedrība, Eiropas Kustība Latvijā, Konso, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome.

SIMPOZIJA UZSTĀDĪJUMS

„Jo vairāk un plašāk valsts un sabiedrisko, un sociālo procesu apspriešanā tiks iesaistīta sabiedrība kopumā, jo skaidrāk mēs varēsim noteikt ceļu, pa kuru Latvija vēlas attīstīties nākamajos gados un ilgākā laika posmā.”
/Valdis Dombrovskis, Ministru prezidents/

Mērķis:

Nevalstiskajām organizācijām (NVO), sociālajiem partneriem un valsts pārvaldei kopīgi diskutēt par sadarbību, kas efektīvi tiecas sasniegt vienu no Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas jeb „Latvija 2030” mērķi: „Izveidot publisko pārvaldību, kas ir efektīva, spēj ne tikai ātri reaģēt uz pārmaiņām, bet arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus, un kurā aktīvi līdzdarbojas lielākā daļa Latvijas sabiedrības”.

Uzdevums:

Izstrādāt organizētās pilsoniskās sabiedrības līdzdalības modeli, kas atbilst valsts attīstības plānošanas procesam, nodrošinot iedzīvotāju vajadzību apzināšanu un pārnesi lēmuma pieņēmējiem. Tādējādi reformas un citas izmaiņas, piemēram, izglītības, veselības, iekšlietu un citās nozarēs būs vērstas uz iedzīvotāja jeb valsts pārvaldes klienta vajadzību apmierināšanu. Iedzīvotāju vajadzību pārnesi lēmumu pieņēmējiem var veicināt pilsoniskās sabiedrības līdzdalības strukturizācija, piemēram, labklājības nozarē, veidojot vienu organizāciju apvienību kā partneri valsts pārvaldei. Tomēr, valsts pārvaldes darbības jomas ir strukturētas vairākās jomās ar dažādām mērķa grupām, piemēram, darba devēji, darba meklētāji, darba ņēmēji, senioru labklājība, bērnu labklājība, cilvēki ar invaliditāti u.c. un ir jāpilnveido optimāls līdzdalības instruments, lai akumulētās iedzīvotāju vajadzības pārnestu lēmumu pieņēmējiem. Nevalstiskās organizācijas ir būtiska saikne starp iedzīvotājiem un valsts pārvaldi.

Simpozija uzdevums bija analizēt līdzšinējo sadarbību un tās efektivitāti, nosakot, vai esošie līdzdalības mehānismi un līdzdalības aktivitātes nodrošina iespēju sasniegt biedrību un nodibinājumu, darba devēju un darba ņēmēju apvienību izvirzītos mērķus interešu aizstāvībā un līdzdalībā (balstās sabiedrības grupu vajadzībās) un vai šos mehānismus iespējams apvienot vienotā līdzdalības modelī, panākot, ka resursi, kas tiek ieguldīti līdzdalības procesos, nodrošina atdevi valsts attīstības plānošanas procesa rezultātā sasniedzamajiem mērķiem un uzdevumiem.

Simpozija organizatori par galvenajiem aspektiem, kur nepieciešams rast vienotu izpratni jauna modeļa izstrādes procesā, izvirzīja: **1) VĒRTĪBAS** dialogam ar sabiedrību, kas aktuālas veidojot sadarbību un līdzdalību; **2) PARTNERU ATBILDĪBA**, kas īstenojama sadarbības procesā; **3) SADARBĪBAS REZULTĀTI**, ko partneri tiecas sasniegt sadarbības rezultātā; **4) SADARBĪBAS MODEĻI**, uzlaboti risinājumi efektīvas līdzdalības nodrošināšanai.

Līdzšinējā līdzdalības procesa izvērtēšana un jauna līdzdalības modeļa meklējumi tika analizēti ņemot vērā zemāk minētos aspektus:

- organizācijas leģitimitāte pārstāvēt konkrētu iedzīvotāju grupu vajadzības. Leģitimitāte izriet no organizācijas statūtiem, mērķa, darbības misijas un ne tikai no biedru skaita;
- organizācijas viedokļa veidošanas process un saskaņotība ar biedriem un citām iesaistītajām pusēm;
- iesaistīto pušu atbildības un kompetenču nošķirums konkrētā darbības jomā, intensificējot sadarbības efektivitāti starp dažādajiem partneriem.

Jau šobrīd nevalstiskās organizācijas pierāda, ka tās ir līdzvērtīgas partneri sarunās ar valdību tāpat kā sociālie partneri - Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību. Organizācijas aktīvi iesaistās valdības lēmumu sagatavošanas, izskatīšanas un ieviešanas procesā. Tās aktīvi piedalās konsultatīvajās padomēs un darba grupās, kā arī atsevišķos gadījumos īsteno tām uzticētās funkcijas un uzdevumus. Tas nozīmē, ka ir pamats diskusijām

par vienota organizētās pilsoniskās sabiedrības līdzdalības modeļa izveidi un institucionalizēšanu.

1. PARTNERU ATBILDĪBA

Veidojot vairāku pušu līdzdalības mehānismu jāņem vērā aspekti, kas raksturīgi dažādiem sadarbības partneriem, kas veidos vienoto sadarbības modeli - nevalstisko organizāciju un uzņēmēju sadarbības tīkliem, valsts pārvaldei, ko raksturo hierarhija, kā arī sadarbības tīklu darbības specifika. Veidojot vienotu, vairāku pušu sadarbības modeļa partneriem, būtiski ievērot zemāk minētos aspektus¹ :

- vidēja spēja pielāgoties gan ārējām, gan iekšējām izmaiņām. Izmaiņas nepieciešams identificēt un spēt vadīt, lai mazinātu apdraudējumu sadarbības misijai;
- vidēja vai augsta savstarpējā uzticēšanās partneru vidū;
- sadarbības ieguvējas ir iesaistītās puses. Partneri savstarpēji sadarbojas, lai vairotu ieguvumu sadarbības ietvaros. Līdzdalības modeļa ietvarā tas nozīmē ieguvumus, kas veidoti valstij kopumā, sadarbības rezultātā starp valsts pārvaldi, nevalstiskajām organizācijām, darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, nevis brīvajam tirgum;
- sadarbības partneri ir savstarpēji atkarīgi, kas ietekmē prioritāšu noteikšanas procesu. Partneri savstarpēji vienprātības veidošanas ceļā vienojas par sadarbības prioritātēm un veic mērķtiecīgas aktivitātes to sasniegšanai.

Ja iztrūkst sadarbības stratēģija, tad sadarbības partneri savstarpēji sacenšas, nevis rīkojas kopīga mērķa labā.

Aktori (valsts pārvalde, NVO, mediji, pētnieki u.c.) veido sadarbības tīklus, balstoties uz trīs sadarbības avotiem – *instrumentāla sadarbība* (veido rezultatīvas diskusijas, dažādu jautājumu un risinājumu savstarpēja koordinēšana, mērķa vārdā notiek dalīšanās resursiem, pozīciju stiprināšana), *institucionāla sadarbība* (rodas, kad sadarbības tīkla aktori pielāgo savas aktivitātes pastāvošajām normām, noteikumiem. Tādējādi institucionālā sadarbība attiecināma uz neformāliem, regulējošiem mehānismiem, kas demokrātiskās iekārtās pastāv starp aktoriem) un treškārt, *ideoloģiska sadarbība* (izriet no aktoru mobilizācijas un institūciju spējām vienotā diskusiju ietvarā. Tādējādi ideoloģiska sadarbība balstās uz kopīgu ticību, izpratni, idejām un vīzijām).

Sadarbības partneriem aktuālas šādas dilemmas:

1. pārstāvniecība – kas dod organizācijām mandātu pārstāvēt noteiktu sabiedrības grupu vajadzības un intereses;
2. zema sabiedrības līdzdalība nevalstiskajās organizācijās, arodbiedrībās, darba devēju organizācijās, nepieciešams izvairīties no esošo partneru viedokļa „neņemšanas vērā”,

¹ Rodžers Normans (*Roger Normann*), pētnieks Agderas Universitāte, Norvēģija.

pamatojot to ar nepietiekamu pārstāvniecību, kā arī organizāciju tieksmi manipulēt ar pārstāvniecības apjomu;

3. organizāciju atbildība plašākas sabiedrības un citu sadarbības partneru priekšā, organizācijas ir atbildīgas biedru, atbalstītāju, finansētāju un sadarbības partneru priekšā;
4. skaidrs atbildību sadalījums, atbilstoši darbības jomas specifikai – darba devēju un darba ņēmēju organizāciju privilēģija un pienākums ir aizstāvēt sabiedrības grupu intereses, ciktāl tas skar darba tiesiskās atbildības. Savukārt, nevalstiskās organizācijas izvērš aktivitātes, lai aizstāvētu sabiedrības grupu vajadzības, kas izriet no organizācijas mērķiem un ir ar sabiedriskā labuma raksturu, un bezpeļņas nolūka;
5. būtiski ņemt vērā, ka ikviena organizācija darbojas atbilstoši tai kapacitātei, kas piemīt pilsoniskajai sabiedrībai kopumā.

2. VĒRTĪBAS UN ATBILDĪBA LĪDZDALĪBAS PROCESĀ

Diskusiju rezultātā simpozija dalībnieki piedāvā noteiktas vērtības, kas būtiskas nodrošinot sabiedrības līdzdalību (ar sabiedrību domājot ikvienu cilvēku un sadarbības partnerus - organizēto pilsonisko sabiedrību). Minētās vērtības, par kurām iegūta vienprātība, ir:

1. savstarpēja atbildība par līdzdalības rezultātu;
2. visos līmeņos īstenotā partnerība balstās uz līdztiesības un savstarpējas cieņas principiem;
3. kopīga attīstības plānošana, kas balstās uz apzinātu pasaules un Latvijas praktisko pieredzi un labo praksi;
4. spēja pieņemt atšķirīgo (viedokli, pasaules uzskatu, utt.);
5. augsta komunikācijas kultūra, kurā puses ieklausās viena otras viedoklī un respektē to;
6. kompetencē balstīts darbs, ar kompetenci saprotot zināšanu un pieredzes kopumu un visu pušu mērķtiecīgu, pastāvīgu, nepārtrauktu izaugsmi;
7. vienota izpratne par vērtībām, kuru panāk ikvienā kopīgi risināmajā jautājumā.

Lai nodrošinātu kopīgu izpratni par sadarbības vērtībām un partneru atšķirību, līdzdalības procesa kvalitatīvai īstenošanai nepieciešams adekvāts laiks un resursi gan, lai nodrošinātu iespēju viedokļu tuvināšanās panākšanai (kompromisu veidošanā), gan respektētu dažādo partneru atšķirības līdzdalības procesā.

Ņemot vērā esošo sadarbības pieredzi nacionālajā līmenī starp nevalstiskajām organizācijām, sociālajiem partneriem un ministrijām, simpozija dalībnieki identificēja pastāvošos līdzdalības instrumentus katrā no sešiem lēmumu pieņemšanas procesa posmiem². Esošo sadarbības mehānismu identificēšana ļāva noteikt vājās vietas sabiedrības grupu interešu aizstāvībai un

² Saskaņā ar Eiropas Padomes dokumentu *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision Making Process* lēmumu pieņemšanas procesam izšķir sešus posmus: dienas kārtības veidošana, normatīvā akta projekta veidošana, lēmuma pieņemšana, lēmuma ieviešana, pārraudzība, pārveide.

sniegt priekšlikumus turpmākās sadarbības plānošanai starp četriem partneriem – valsti, darba ņēmēju organizācijām, darba devēju organizācijām un biedrību apvienībām.

1. Organizētās pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem (darba ņēmēju organizācijas, darba devēju organizācijas un biedrību apvienības) ir būtiski orientēties uz pārstāvniecību augstākajā lēmumu pieņemšanas līmenī un tās strukturizēšanā, jo, kaut arī ar dažādas efektivitātes praksi, nozaru ietvaros sadarbība notiek.
2. Atsevišķos politikas plānošanas posmos, īpaši, novērtēšanā, nepieciešams attīstīt sadarbību ar organizētās pilsoniskās sabiedrības organizācijām.
3. Sadarbība pārsvarā ir informācijas apmaiņas un konsultāciju līmenī, tikai atsevišķos gadījumos – partnerības līmenī.
4. NVO nav kā līdzvērtīgs partneris diskusijās lēmumu pieņemšanas stadijā, bet gan kā informācijas apkopošanas avots.
5. No vērtību viedokļa raugoties salīdzinoši efektīvi tiek nodrošināta līdzdalība un atskaitīšanās, kamēr pilnveidojama ir uzticēšanās un neatkarības nodrošināšana.

Valdība ar sociālajiem partneriem un nevalstiskajām organizācijām izveidojušas līdzdalības instrumentus, lai efektīvāk sadarbotos likumdošanas un rīcības politikas dokumentu izveidē, ieviešanā un novērtēšanā. Tomēr vairāk kā 15 gadus veidotais līdzdalības mehānisms ir izveidojis situāciju, kad diskusijas starp partneriem var būt savstarpēji nesaistītas un tās notiek paralēli, esot atšķirīgu iestāžu kompetencē. Tādējādi ir nepieciešams noteikt lēmumu pieņemšanas procesā iesaistīto pušu atšķirīgās atbildības, kas tiek īstenotas pamatojoties uz kopīgām vērtībām vienotā sadarbības modelī.

3. PILSONISKĀ LĪDZDALĪBA LĒMUMU PIEŅEMŠANAS PROCESĀ. LATVIJAS MODELIS

Pilsoniskā līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā saistīta ar informācijas apmaiņu starp biedrībām un nodibinājumiem, organizāciju aktīvu iesaisti četrpušu sadarbības modeļa veidošanā. Informācijas apmaiņai jānodrošina:

- biedrību vajadzību izzināšana līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesā;
- darba devēju un darba ņēmēju organizāciju vajadzību izzināšana līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesā;
- četrpušu sadarbības modeļa partneru tiesību un atbildību dalījums;
- strukturēta un lietišķa informācija, kas nosaka konkrētas darbības dažādos lēmumu pieņemšanas posmos un atbildīgos par konkrētā procesa ieviešanu;
- vienotu kārtību informācijas saņemšanai, kas balstīta uz klienta vajadzību apmierināšanas principu.

Par četrpušu sadarbības modeļa ietvaru virzot Latvijas Ilgstpējīgas attīstības stratēģiju „Latvija 2030”, jāvērtē nepieciešamība veidot līdzdalības modeli atbilstoši minētajā dokumentā norādītajiem darbības virzieniem:

1. kultūras telpas attīstība,
2. ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitāla vairošanā,
3. paradigmas maiņa izglītībā,
4. inovatīva un ecoefektīva ekonomika,
5. daba kā nākotnes kapitāls,
6. telpiskās attīstības perspektīva,
7. inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība.

Būtiska ir Latvijas nacionālo aktivitāšu saisaiste un interešu pārstāvēniecība Eiropas Savienības līmenī.

Pastāvošās pilsoniskās sabiedrības līdzdalības ietvara problēmas:

- valsts pārvaldē un NVO sektorā ir vērojams kapacitātes trūkums. Četru pušu sadarbībai maksimāli jāizmanto pieejamie resursi, arī iesaistot augstskolu mācībspēkus un studentus. Regulārā prioritāšu noteikšanā iesaistāmi visi partneri;
- pastāv vāja atgriezeniskā saite starp pilsonisko sabiedrību un tās organizētajām grupām, kuru pārstāvji līdzdarbojas lēmumu pieņemšanas procesā izpildvaras līmenī (darba grupas, konsultatīvās padomes u.c.);
- plašu sabiedrības vajadzību pārstāvēniecību nav iespējams nodrošināt esošajā sadarbības formātā, kas ietverts Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes nolikumā un Valdības un nevalstisko organizāciju sadarbības memorandā. Īpašs izaicinājums saskatīts dažādo konsultatīvo veidojumu sasaistē ar vienoto sadarbības modeli un resursu izmantošanu;
- sabiedrībai būtiski lēmumi joprojām tiek pieņemti slepeni. NVO, piemēram, nav reālu iespēju redzēt un ietekmēt koalīcijas padomes darbu. Tas neļauj sekmīgi ietekmēt politiski jūtīgu lēmumu pieņemšanu;
- ne visi NVO zina ar kuru institūciju un tās pārstāvi komunicēt, lai nodrošinātu konkrētu problēmu risināšanu – problēmas ir gan pašvaldību līmenī, gan nacionāl līmenī;
- NVO mēdz trūkt kompetences iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesa pareizajā brīdī un ar pietiekami kvalitatīvu pienesumu;
- ierēdņiem ir grūti komunicēt neformāli – oficiālā valoda mēdz būt veids, kā distancēties no sabiedrības, tajā skaitā NVO iesaistīšanas;
- trūkst NVO savstarpējās solidaritātes – spējas operatīvi vienoties kopīgām akcijām un vienam otru atbalstīt. Vienpatnības esamība ir šķērslis politiski jūtīgu lēmumu ietekmēšanā, tomēr ir jautājumi, kuros absolūta vienošanās nav panākama, jo intereses ir kardināli pretējas.

Veidojot modeli, sadarbības partneriem būtiski ņemt vērā zemāk minētos aspektus:

1. vienotā līdzdalības ietvarā sasaistāmi vietējais, reģionālais, nacionālais un ES līmeņi, ievērojot visus lēmumu pieņemšanas procesa posmus;
2. modeļa izveidei, iedzīvināšanai un uzturēšanai nepieciešami finansiāli līdzekļi un atbalsta personāls no valsts pārvaldes;
3. modelim jāņem vērā pārstāvēto sabiedrības grupu vajadzību balanss, nodrošinot modeļa ilgtspēju;
4. līdzdalības process ir ilgstošs un regulārs, nepieciešama pāreja no ad-hoc (pēkšņām/spontānām līdzdalības situācijām) uz ilglaicīgu, strukturētu, savlaicīgu un koordinētu līdzdalību.

SECINĀJUMI UN TURPMĀK VEICAMIE UZDEVUMI

1. Simpozija rezultātu nodošana izskatīšanai visiem sadarbības partneriem un citām ieinteresētajām pusēm un atgriezeniskās saites iegūšana.
2. Multisektorālas darba grupas veidošana ar mērķi izstrādāt vienotu organizētās pilsoniskās sabiedrības līdzdalības modeli Latvijā.
3. Sadarbības vienošanās noslēgšana starp iesaistītajām pusēm līdzdalības modeļa ietvara veidošanai.
4. Līdzdalības modeļa izstrāde.
5. Līdzdalības modeļa aprobēšana.

Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse” izsaka pateicību visiem sadarbības partneriem par līdzdalību un atbalstu simpozija īstenošanā.

Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse” ir nevalstisko organizāciju platforma – dažādu jomu NVO sadarbības tīkls, kura mērķis ir stiprināt pilsonisko sabiedrību un veidot labvēlīgu vidi biedrību un nodibinājumu darbībai Latvijā. eLPA šobrīd apvieno **107** biedrus ar kopējo pārstāvniecību aptuveni 30 000 Latvijas iedzīvotāju. Plašāku informāciju uzzināsiet Latvijas NVO vortālā www.nvo.lv

Biedrība „Latvijas Pilsoniskā alianse”

28.06.2010.